

פרסום שמו של עבריין משוהרר

הרב אריאל בראלי

שאלה

ליישוב מסוים הגיע תושב חדש אשר בעברו ריצה עונש מאסר בעקבות עבירות מרמה. דפוס התנהגותו כלל שכירת דירות, תוך הימנעות מתשלום דמי השכירות, וצבירת חובות משמעותיים בארנונה ובחשבונות חשמל. כאשר התברר דבר זה לאחד מתושבי היישוב הוא ביקש לברר: האם קיימת חובה הלכתית להזהיר את שאר תושבי הקהילה מפני האדם הזה ומפני הסיכונים הממשיים הכרוכים ביצירת קשר עסקי או אישי עמו? ויתרה מזו, האם מן הראוי מבחינה הלכתית לנקוט בצעדים מסוימים שיגרמו לו אי-נוחות או ייצרו לחץ חברתי שיביא אותו לשקול את עזיבת היישוב, וזאת כדי להגן על ציבור התושבים מפני נזקים עתידיים אפשריים?

א. הזכרת עברו של בעל תשובה

ראשית, יש לברר ביסודיות את העובדות - האם מדובר במקרה בודד של מעשה מרמה, או בהתנהגות שיטתית? אם יתברר שמדובר במעידה חד-פעמית בלבד, הרי שה'חפץ חיים' (הלכות לשון הרע כלל ד) מבהיר שאסור לפרסם חטא של אדם שיש מקום לחשוב שחזר בתשובה, שכן הפרסום מבטל למעשה את כוחה של התשובה, וזו לשונו:

אם יראה להן שהחוטא ידע את עצם איסורו ובמתכוין עשה את החטא - אם הוא אדם בינוני בשארי דברים שדרכו להשתמר על פי הרוב מהחטא, ובזה לא ראוהו שנכשל רק פעם אחת בסתר, אסורין לגלות את חטאו לאחרים אפילו שלא בפניו, והמגלה אותו אשם אשם על זה כי **אולי** החוטא ההוא שב מדרכו הרעה ויגוניו ברעיוניו על זה החטא, והוא נשוא עון לפני השם, כי עיקר התשובה לפי מרירות הלב, וכשיספר זה את החטא לפני ההמון יהיה לבז ולקלון בעיניהם אחר אשר נחם על רעתו ונסלח לו על עונו; על כן יחטא ואשם האויל המזכיר עונו.

עיקרון זה מובא במשנה במסכת בבא מציעא (נח ע"ב): כשם שאונאה במקח וממכר - כך אונאה בדברים... אם היה בעל תשובה - לא יאמר לו זכור מעשיך הראשונים'. המשנה מלמדת שכשם שאסור לרמות בממון, כך אסור לפגוע בדברים, במיוחד כאשר האדם שב מדרכו. וכך פסק הרמב"ם (הל' תשובה פ"ז ה"ח), וזו לשונו:

וחטא גמור הוא לומר לבעל תשובה: זכור מעשיך הראשונים, או להזכירן לפניו כדי לביישו, או להזכיר דברים וענינים הדומין להם כדי להזכירו מה עשה - הכל אסור, ומוזהר עליו בכלל הונית דברים, שהזהירה תורה עליה, שנאמר (ויקרא כה, יז): ולא תונו איש את עמיתו.

הרמב"ם מרחיב את האיסור גם לרמיזות עקיפות או להזכרת נושאים דומים שעלולים להעלות את העבר, וכל זאת כלול באיסור אונאת דברים. הרי שאם האדם מתנהג כעת בדרך ישרה, אסור לחדש את הפגיעה בו על ידי פרסום נוסף.¹ למעשה, אם ניתן לברר אצל הגורמים המקצועיים שליוו את העבריין - כגון עובדים סוציאליים או יועצי שיקום - מה רמת המסוכנות שלו ולפעול בהתאם להנחייתם, ואם הם יאמרו כי עבר תהליך תיקון אמיתי וכיום מתנהג באחריות, אזי אין כל היתר הלכתי לפגוע בו, להשמיצו, לפרסם את עברו, או לגרום לו לעזוב את המקום. יתרה מזאת, ניסיון להרחיקו עלול להביא לתוצאה הפוכה - במקום החדש אף אחד לא יהיה מודע לעברו ולא יוכל לנקוט זהירות, ובכך הסיכון יגדל במקום להצטמצם.

ב. תשובה של עבריין סדרתי

אולם, אם יתברר במהלך הבדיקה שההרשעה הפלילית של אותו אדם אינה מקרה חד-פעמי, אלא חלק מסדרה שיטתית של מעשי מרמה, הרי שהמצב משתנה לחלוטין. אדם הנוהג במרמה באופן עקבי איבד את חזקת הכשרות הבסיסית, ואין בסיס סביר להניח שחזר בתשובה אמיתית. דפוסי התנהגות של מרמה ואי-יושר אינם נעלמים מאליהם במעבר מקום או לאחר סיום מאסר; להפך, הם נוטים להשתרש באישיות, להתחזק ואף להחמיר עם הזמן. ישנם מצבים שבהם טבוע באדם דפוס מעוות כל כך עמוק, שהוא דורש תהליך שיקומי אינטנסיבי וממושך כדי לשנותו באמת. שינוי מהותי כזה מחייב עבודה טיפולית מעמיקה - מחויבות עמוקה ומתמשכת לכנות, ליושר וליציבות בכל תחומי החיים - ולא רק תיקון חיצוני זמני.

ג. אחריות הנהגת הקהילה

במצב של חשד מבוסס להתנהגות שיטתית, אין זו עוד אחריות הפרט היחיד אשר נחשף למידע, אלא יש לפנות להנהגת הקהילה, בעיקר לבית הדין המקומי, ולמסור את המידע המהימן שבידו, כדי שיוכלו לבדוק ולקבל החלטה אחראית למען טובת הכלל. אחריות ציבורית זו מבוססת על תפקיד השופטים והדיינים, כפי שפירט הרמב"ם ('ספר המצוות', מצווה קעו):

שצונו למנות שופטים ושוטרים שיכריחו לעשות מצוות התורה ויחזירו הנוטים מדרך האמת אליה על כרחם ויצוו לעשות הטוב ויזהירו מן הרע ויעמידו הגדרים על העובר עד שלא יהיו מצוות התורה ואזהרותיה צריכות לאמונת כל איש ואיש. מדבריו אנו למדים שתפקיד בית הדין אינו מצטמצם לפסיקת דין במחלוקות, אלא הם נושאים באחריות רחבה על הרמה המוסרית והאתית של הציבור כולו. על הדיינים

1. בשו"ת חוות יאיר, סי' סב, כתב: 'אבל לביישו - לא ניתן רשות אם נודע חטאתו ונתבייש מלעז הבריות, כל שכן אם מעתה מתנהג בטוב, וכמו שאמרו בעלי תשובה אשרי זקנותינו וכו'. ולא מיירי בניכרים לבעלי תשובה רק אותן אשר ידעו נגעי לבבם היו אומרים כך'. ראה עוד בשו"ת שבות יעקב, ח"א סי' קעט; ובשו"ת משנה הלכות, ח"ט סי' שנג.

מוטלת חובה אקטיבית להדריך את הציבור, להתריע מפני סכנות, להציב גדרים נגד פגמים, ולא רק להמתין לפנייה רשמית. המאירי מחדד אחריות זו ('בית הבחירה', סנהדרין מד ע"א):

דייני ישראל וחכמיהם ומנהיגיהם צריכים הם לפשפש תמיד ולחזר ולחקור על מעשה בני עירם, ואין להם התנצלות כשיעשו הראוי על הנגלה הבא לידם. אלא צריכים לחקור ולרגל אחר הנסתרות כפי יכולתם. וכל שמתרשלים בכך, הרי הכול נענשים בנסתרים של חוטאים, שכל ישראל נעשו ערבים זה לזה משקבלו עליהם ברכות וקללות.

המאירי מלמד שהדיינים אינם רשאים להסתפק בתיקים המובאים לפניהם, אלא חובה עליהם לגלות יוזמה ולברר את הנעשה בקהילה, ולפעול למניעת עוול עוד בטרם יתפרץ לממדים גדולים. לדבריו, התעלמות מתפקיד זה גורמת לעונש קולקטיבי מכוח 'כל ישראל ערבים זה בזה'. עקרון האחריות היוזמה התקבע בהלכה ונפסק ב'שלחן ערוך' (חו"מ סי' רלא סעי' ב), וזו לשונו:

חייבים בית דין להעמיד ממונים שיהיו מחזרים על החנויות, וכל מי שנמצא אתו מדה חסרה או משקל חסר... רשאים להכותו ולקנסו.

מדברי ה'שלחן ערוך' עולה שחובת הפיקוח והאכיפה מוטלת על בית הדין באופן יזום, גם ללא תלונה. עליהם להבטיח שהמסחר והחיים הכלכליים נעשים ביושר מוחלט, ולנקוט באמצעים תקיפים נגד כל מי שפוגע באמון הציבורי. בדומה לכך מדריך ה'חפץ חיים' (הל' לשון הרע כלל ד) לפנות לדייני העיר כאשר מדובר באדם ששנה בחטאו, וזו לשונו: אם מאנשים כאלו שנקל להם לשנות באיוולתם, ואם כן יוכל להיות שיבוא עוד הפעם לידי חטא, על כן טוב להם שיגידו לדייני העיר כדי שהם ייסרוהו על עונו ויפרישוהו מהאיסור על להבא.

מכאן עולה שחובת הזהירות והדאגה לשלום הרבים מחייבת לערב את בית הדין ואת המנהיגות, כדי למנוע הישנות של מעשים מזיקים - אך דווקא מתוך מערכת של הנהגה הלכתית אחראית, ולא באמצעות יוזמה פרטית לא מבוקרת שעלולה לגלוש לפגיעה חמורה באדם ללא בסיס ראייתי מספיק.

ד. פרסום עושה עוולה - שיקולים הלכתיים ומגבלות מעשיות

התורה נוקטת במספר מקומות כי יש חשיבות לפרסם את ענישתם של עוברי עבירה חמורות, וזאת על מנת ליצור הרתעה ציבורית מפני חטא. כך מובא הפסוק בפרשת שופטים: 'וכל העם ישמעו ויראו ולא יזידון עוד' (דברים יז, יג), הכתוב מדגיש במפורש שכאשר הציבור שומע על גזר הדין והעונש, הדבר יוצר תחושת יראה ומונע מהם לחטוא במזיד. על יסוד עיקרון זה נפסק ברמב"ם (הל' ממרים פ"ג ה"ח) שבמקרים מסוימים, כגון זקן ממרא, ממתניים עם ביצוע פסק הדין עד לאחד מימי הרגלים והורגים את החוטא באותו זמן בפרסום רב, כדי שכל עם ישראל שעולה לרגל ישמע את הדבר ותהיה בכך הכרזה והרתעה ציבורית גדולה, וזו לשונו:

מעלין אותו לבית דין הגדול שבירושלים, ועד הרגל משמרין אותו וחונקין אותו ברגל, שנאמר וכל ישראל ישמעו וייראו - מכלל שצריך הכרזה. הרמב"ם מוסיף ומבהיר שארבעה סוגי עבריינים זקוקים להכרזה זו: זקן ממרא, עדים זוממין, המסית ובן סורר ומורה, מפני שבכולם נאמר במפורש בתורה לשון 'ישמעו ויראו'. בנוסף, כאשר בית הדין רואה צורך שעה מפני שהציבור פרוץ באחת מן העבירות, יש להם סמכות להחליט על פרסום גם במקרים אחרים, וכך פוסק הרמב"ם (הל' סנהדרין פכ"ד הל' ה-ו):

וכן יש לבית דין בכל מקום ובכל זמן להלקות אדם ששמועתו רעה והעם מרננים עליו שהוא עובר על העריות... וכן מבזין את זה ששמועתו רעה ומחרפין את יולדתו בפניו. וכן יש לדיין לנדות ולהחרים מי שאינו בן נידוי כדי לגדור פרץ כפי מה שיראה לו והשעה צריכה לכך ויאמר שנידהו והחרימהו על דעתו ויפרסם חטאו ברבים.

מתוך דברים אלה עולה שהרמב"ם מבחין בין שני סוגי פרסום: הראשון, פרסום כחלק אינטגרלי מן העונש עצמו, והשני, פרסום שמטרתו ליצור הרתעה ציבורית מפני העבירה בשעת צורך, כאשר הציבור נתון בסכנה רוחנית מפני התפשטות התופעה של החטא.

פרסום פועלי און

ישנם מקורות הלכתיים שמהם משתמע כי גם ללא צורך שעה מייד, ראוי לפרסם מעשים פסולים למען העלאת המודעות הציבורית והרתעת עבריינים פוטנציאליים. כך עולה מדברי רבנו יונה ('שערי תשובה', שער ג סעי' ריח):

האיש אשר תדע ובחנת את דרכו כי אין פחד אלקים לנגד עיניו ותמיד יתיצב על דרך לא טוב, מצוה לספר בגנותו ולגלות על חטאותיו ולהבאיש בעלי עבירות בעיני בני אדם, ולמען תגעל נפש השומעים את המעשים הרעים.

אולם, רבנו יונה מתייחס למצב מוגדר: אדם הממשיך לפעול באופן שיטני בתחום העבירה, המטיל אימה על סביבתו, ועלול להוות דגם שלילי שאחרים ילמדו ממנו. במקרה כזה, הפרסום מוצדק וחיוני, מפני שהוא משרת מטרה כפולה: הרתעת אנשים שעלולים ללמוד מדרכו, והגנה ממשית על ציבור רחב שעלול להיפגע ישירות ממעשיו המזיקים.

לעומת זאת, כאשר מדובר באדם פרטי שמעשיו לא פורסמו ולא נודעו לרבים, שאינו מהווה דמות ציבורית בעלת השפעה, ושאינו חשש שאנשים ילמדו ממנו דפוסי התנהגות פסולים - אין הוא בגדר ההיתר שמזכיר רבנו יונה.

כך עולה מהמשך דבריו, שם הוא מקשר בין קנאות לאמת לבין החובה לעזור למי שנפגע ('שערי תשובה', שער ג סעי' רכא):

ודע, כי בדברים שבין אדם לחבירו, כמו גזל ועושק ונזק וצער ובושת ואונאת דברים - יכול לספר הדברים לבני אדם, גם היחיד אשר יראה יגיד, כדי לעזור לאשר אשם לו ולקנא לאמת.

הרי שהדגש בדבריו מכוון לסיוע ישיר לנפגע ולהגנה על האמת במקרה הקונקרטי, ולא לפרסום כללי.

לכאורה, עולה מדברי ה'חפץ חיים' (הל' לשון הרע כלל ד סעי' ז) שכל מי ששנה בחטא במזיד הוא בגדר רשע ומותר לפרסמו, וזו לשונו:

וכל אלו הדינין שכתבנו הוא דוקא באיש אשר מנהגו ודרכו להתחרט על חטאיו, אבל אם בחנת את דרכו כי אין פחד אלהים לנגד עיניו ותמיד יתיצב על דרך לא טוב, כמו הפורק מעליו עול מלכות שמים, או שאינו נזהר מעבירה אחת אשר כל שער עמו יודעים שהיא עבירה, דהיינו בין שאותה העבירה שהוא רוצה לגלות עשה החוטא כמה פעמים במזיד, או שעבר במזיד כמה פעמים עבירה אחת המפורסמת לכל שהיא עבירה, אם כן מוכח מינה שלא מחמת שגבר יצרו עליו עבר על דברי ה' כי אם בשרירות לבו הוא הולך ואין פחד אלהים לנגד עיניו, לכן מותר להכלימו ולספר בגנותו בין בפניו ובין שלא בפניו. ואם הוא יעשה מעשה או ידבר דבר, ויש לשפטו לצד הזכות ולצד החוב, צריך לשפטו לצד החוב, אחרי שנתחזק לרשע גמור בשאר עניניו, וכן אמרו רבותינו לא תונו איש את עמיתו עם שאתך בתורה ובמצות אל תוניהו בדברים, ואשר לא שת לבו לדבר ה' מותר להכלימו במעלליו ולהודיע תועבותיו ולשפוך בוז עליו, ועוד אמרו מפרסמין את החנפים מפני חלול השם.²

אולם, נראה שכוונתו למי שיצא מכלל 'עמיתך'. ב'שלחן ערוך' (יו"ד סי' ב) מבואר ש'מומר לתאבון' שחיטתו כשרה ו'מומר להכעיס' שחיטתו פסולה. על כן, כדי שאדם ייחשב רשע שיצא מכלל 'עמיתך' יש לבדוק את המניע למרמה. נוכל העושה זאת מלחץ כלכלי הוא 'רשע לתאבון', אך מי שאיבד יראת שמיים ומתנהל בדרכי מרמה לכתחילה נקרא 'מומר להכעיס'. חילוק זה מבואר במקום אחר ב'חפץ חיים' (הל' לשון הרע באר מים חיים כלל ו ס"ק כז) העוסק בהבחנה בין 'מומר לתאבון' ל'מומר להכעיס', וזו לשונו:

אפילו אם בלאו הכי גם כן נתחזק בעיר לאדם רשע על ידי מעשיו הרעים אך שעל ידם לא יצא עדיין לגמרי מכלל שאר אנשים מישראל - כגון שהוא **מומר אוכל נבילות לתאבון דעדיין בכלל ישראל הוא** לכל ענינים אלו - להשיב לו אבידה וכדי ליתן לו צדקה או לפדותו וכיוצא בו, ועתה נשמע עליו עוד מאנשים שיצא לגמרי מכלל עמיתך כגון דשביק התירא ואכיל איסורא, כיון שלא נתברר דבריהם בבית דין רק שאמרו אנשים בדרך ספור בעלמא, אין לקבל דבריהם לאמת כדי למנוע את עצמו על ידי זה מפדיונו אם נשבה.

2. ובסגנון דומה כתב בספר שערי תשובה, שער ג סעי' ריט: 'ואם החוטא איש אשר איננו ירא מלפני האלקים, כמו הפורק מעליו עול מלכות שמים ואינו נזהר מעבירה אחת, אשר כל שער עמו יודע כי היא עבירה, מותר להכלימו ולספר בגנותו. כך אמרו רבותינו (בבא מציעא נט, א): (ויקרא כה, ז): ולא תונו איש את עמיתו - עם שאתך בתורה ובמצות אל תוניהו בדברים, ואשר לא שת לבו אל דבר ה' מותר להכלימו במעלליו ולהודיע תועבותיו ולשפוך בוז עליו. ועוד אמרו (יומא פו, ב): מפרסמין את החנפים מפני חלול השם.'

החפץ חיים, הל' לשון הרע כלל ד סעי' ח באר מים חיים (ס"ק לג) הביא ראיה מהסיפורים המובאים בגמרא במסכת יומא (לח ע"א), שהזכירו לגנאי את בית גרמו, בית אבטינס, בן קמצר והוגרס בן לוי, וקראו על כך את הפסוק: 'שם רשעים ירקב' (משלי י, ז).

ה. תועלת ציבורית בפרסום עבריו

שיקול נוסף מעלה ה'חפץ חיים' (הל' לשון הרע כלל י סעי' ד) לפרסום 'עושי און' מטעם הרתעה ציבורית, והוא מצינו כאחת הדוגמאות למושג 'תועלת' המתיר לשון הרע, וזו לשונו:

שיתרחקו בני אדם מדרך רשע כשישמעו שהבריות מגנות פועלי און, ואולי הוא בעצמו ישוב על זה מדרכיו הרעים ויתקן מעשיו כשישמע שהבריות מגנות אותו עבור זה.

מדבריו עולה לכאורה שכל פרסום של פועלי און נחשב לתועלת מוצדקת, מפני שבאמצעותו הציבור מביע הוקעתו לעבירות ומתרחק מהן, ובכך מתחזקת שמירת הציבור מעשיית רע. אך לאחר עיון במקור דברי ה'חפץ חיים' (באר מים חיים ס"ק טו - רבנו יונה בפירושו למסכת בבא בתרא דף לט ע"א) מתבאר שאין לפרסם אלא אם העבירה או האדם כבר מפורסמים, והציבור למד או עומד ללמוד וללכת בדרכו, וזו לשונו: בשאר עבירות שאוחז בהם ועושה אותם במזיד ועודנו מחזיק בהם, ולא במקרה אבל הם דרכיו ולימודו - מצוה לגנותו בפני על אדם, שנאמר: עוזבי תורה יהללו רשע ושומרי תורה יתגרו בהם, כדי שיתרחקו בני אדם מדרך רשע... וכדי שישוב גם הוא מדרכיו ויתקן מעשיו.

הרי שמטרת הפרסום המותרת היא כפולה: ראשית, לסייע לציבור להתרחק מדרך רעה ולא להיגרר אחר דפוסי התנהגות שליליים; שנית, להפעיל לחץ חברתי על עושה העבירה לעוררו לתשובה ולתיקון מעשיו. שני שיקולים אלה רלוונטיים דווקא כאשר הציבור יודע על מעשיו ועלול להיות מושפע מהם, אולם כאשר הציבור אינו מודע למעשה העבירה, לא מכיר את עושהו ואינו נחשף להשפעתו - אין מקום 'להתגרות' ברשע כפי שמורה הפסוק, וממילא אין בסיס הלכתי להיתר הפרסום.

ו. מניעת חילול השם - פרסום החנפים

עקרון הגבלת הפרסום רק למקרים ידועים מתבטא בדברי הגמרא (יומא פו ע"ב) על פרסום אדם הנחשב כצדיק בעיני הציבור אך עובר עבירות חמורות בסתר: 'מפרסמין את החנפין מפני חילול השם'. ופירש רש"י:

מותר לפרסם אדם שעושה את עצמו צדיק, אך מתנהג כרשע, מצוה לפרסמו מפני חילול השם, שבני אדם למידין ממעשיו, שסבורין עליו שהוא צדיק.

כאן מדובר במצב שבו התדמית הציבורית של האדם הנחשב לירא שמיים עומדת בסתירה חריפה למעשיו האמיתיים והנסתרים, והשתיקה עלולה לגרום ללמידה והזדהות עמו בתום לב. גם הרי"ף גיאת הדגיש זאת (הל' תשובה עמ' סב-סג), וזו לשונו:

מפרסמין את החנפין מפני חילול השם שנאמר (יחזקאל ג, כ): ובשוב צדיק מצדקו ועשה עול - ונתתי מכשול לפניו. הוא ימות כי לא הזהרתו בחטאתו ימות ולא תזכרן צדקתיו אשר עשה - כדי לפרסמו, פירוש כדי לגלות לבריות ששב מצדקו, ובשביל שקלקל מעשיו - ענשו המקום. שאם לא יתפרסמו מעשיו הרעים, ומתראה לבריות כאילו צדיק ונענש - נמצא שם שמים מתחלל.

הרי שתכלית הפרסום למנוע מצב שבו אדם הנחשב כצדיק בעיני הציבור נענש בעונשים קשים, וללא פרסום מעשיו הנסתרים הדבר עלול להביא לחילול השם, שכן הציבור יתמה על עונשו. עיקרון זה עולה גם מדברי ה'פתחי תשובה' להר"י איסרלן³ שהדגיש את הצורך להרים קול נגד עוולות חברתיות ושלא לחשוש יתר על המידה מאיסור לשון הרע במקרים המוצדקים. אולם בד בבד סייג זאת למקרים של הצלה ישירה ומיידית של עשוק מיד עושקו, ולא כאשר מדובר בתועלת צדדית כגון חינוך כללי.

ז. פרסום בעידן הדיגיטלי

ה'חפץ חיים' מוסיף בסוף דבריו על המושג 'תועלת' הערה חיונית: 'אך יזהר שלא יחסרו אלו השבע פרטים שנבארם בסמוך'. ובהמשך פירט את שבעת התנאים הנדרשים כדי שיהיה מותר לספר לשון הרע לתועלת:

ידיעת העובדות; בירור אובייקטיבי בהערכת מידת הנזק; תוכחה מקדימה; דיוק בעובדות; פרסום רק מתוך כוונה להועיל; חיפוש אלטרנטיבות אחרות לפתרון; עונש מידתי. התנאי האחרון הקובע שכל פרסום צריך להיות מאוזן ומידתי בהשוואה למעשה העבירה, כיום כמעט ולא ניתן ליישום. הפרסום ברשתות החברתיות ובאמצעי התקשורת הדיגיטליים משפיעים הרבה יותר מפרסום נקודתי שהיה נוהג בעבר. הפגיעה המתמשכת והבלתי-נמחקת בשם הטוב של אותו אדם, במשפחתו, בפרנסתו ובמעגלים חברתיים ומקצועיים נוספים הקשורים אליו, היא בלתי-נשלטות, והדברים חקוקים ונשמרים ב'ענן' הווירטואלי לנצח, הרבה יותר מכל פרסום היסטורי שהיה אפשרי בעבר. לכן, גם אם היינו מניחים שיש תועלת אמיתית בפרסום העברה בציבור הרחב, בפועל לא ניתן כמעט לעמוד בדרישה ההלכתית שלא ייגרם נזק לעושה העוול יותר ממה שהיה נגרם לו אילו היה העניין נידון בבית דין, ועל כן לרוב המקרים לא ניתן לפרסם זאת באמצעים דיגיטליים. רק כאשר יש סיכון להישנות של עוול ומרמה והדרכים האחרות אינן יעילות, בית הדין יתיר לפרסם את העבריין מתוך העדפה של טובת הציבור על פני הנזק הפרטי לעבריין ולמשפחתו. וכך נוהגים גם בתי הדין הרבניים כאשר הם נתקלים בעיגון מתמשך.⁴ וכך השיב בצורה ברורה הרב מנשה קליין (שו"ת 'משנה הלכות', ח"ט סי' שנג) בנוגע לפרסום בתקשורת עבריין לא ידוע שעשה תשובה, וזו לשונו:

אם המגיד מתכוין לבזותו ולכן מפרסמו וכל שכן לפרסם בעתונות שמתכוין לבזותו שבשביל חטא זה נענש ועל ידי זה מתבייש חברו, פשוט דאסור לפרסמו... וכל שכן שאם על ידי הפרסום של הפסק דין יבוא נזק וחסרון לחבירו הנאשם, וכגון שיאבד הנאמנות הציבורית שלו וכיוצא בזה ויהיה לו הפסדים כלכליים במסחר או קשיים בשידוכים ויזיק גם לבניו התמימים, כבר יש בזה הרבה יותר מאיסור לשון הרע רגיל, דיש בזה גם איסור חמור של מקפח ומזיק לפרנסתו של חברו ויורד ופוגע בחיי בניו ומשפחתו התמימה, שזה ודאי איסור גמור ומוחלט.

3. פתחי תשובה, להר"י איסרלן, או"ח סי' קנו.

4. עיין עוד, 'ביוש פומבי ברשתות חברתיות', הרב יהודה זולדן, תחומין, כרך לז עמ' 294. 'עשיית 'שיימינג' לסרבן גט', הרב יצחק מאיר יעבץ, תחומין, כרך לז עמ' 307.

וכל שכן עוד, שהמפרסם בעתונים ובאינטרנט בכתב - דבר זה גרוע ומזיק הרבה יותר מאמירה רגילה בפה, שדיבור הבל יפצה פיהו ויש לו תקנה אפשרית בתשובה כנה ובפיוס ישיר לחבירו, אבל ביוש בכתב - חטאו חקוק, מתועד ונשאר לעולם ללא אפשרות מחיקה, ולכן ודאי שבמקרה כזה אסור לחלוטין לפרסם אם לא בהיתר מפורש ומנומק מפי בית דין חשוב ומוסמך.⁵

בנוסף, מדברי ה'חפץ חיים' (הל' לשון הרע באר מים חיים כלל י ס"ק יח) עולה שיש חובה לערוך חשבון מדוקדק של נזק מול תועלת, בלא קשר לשאלה מה היה נפסק בבית הדין, וזו לשונו:

לפי הנראה בעוונותינו הרבים הקלקול והסכנה שפן יתגלה הדבר לנידון ויסובב על ידי כך מחלוקות רבות ועצמות וללא שום תועלת אמיתית, קרוב יותר מהתיקון והתועלת שיתרחקו בני אדם על ידי זה מלילך בדרך רעה בראותם שהבריות מגנות פועלי און. ... **אם כן רחוקה מאוד התועלת הזו, ורכילות וקלקולין הרגילין לבוא על ידי רכילות דהיינו מחלוקות ואונאת דברים וכיוצא בזה יותר קרוב שיבוא על ידי זה,** ועל כן נראה לי פשוט לאסור לפרסם גנותו באופן שללא תועלת ברורה יהיה, פן יתגלה לנידון.

אם כן זו הנחיה הלכתית לשקול תמיד את התועלת אל מול הנזק הנגרם על ידי הפרסום.

סיכום

יש לשקול בזהירות רבה ובאחריות מלאה כל פרסום בתקשורת הדיגיטלית גם כאשר הוא נועד לתועלת - האם הנזק הממשי, המתמשך והבלתי-הפיך שנגרם למעורבים מוצדק, מידתי והכרחי ביחס לתועלת הממשית שעולה מהפרסום, ובייחוד בימינו שבהם הפגיעה יכולה להיות קטלנית ובלתי-הפיכה.

5. הרב שלמה גרינץ, 'דיני נזיקין בעידן המידע', תחומין, כרך לה עמ' 448, כתב: 'פרסום מבזה בתפוצה רחבה ברשת האינטרנט מחייב פסיקת פיצוי כספי גבוה יותר מהנהוג בביוש מסורתית'.